

Tjakko Stijve: chemicus, mycoloog, vriend

Tjakko werd in 1937 geboren in Utrecht en enkele laboratoria in diezelfde stad vormden zijn leerschool in de chemie. Zijn loopbaan als chemicus begon met een stage op het Visserij Instituut te IJmuiden en in 1964 kreeg hij bij Nestlé Nederland een baan als analytisch chemicus en probleemoplosser. In 1965 trouwde hij met Gerda en in 1967 werd Tjakko naar het hoofdkwartier van Nestlé overgeheveld en vertrok het echtpaar naar Zwitserland. Zoon Sanne werd geboren in 1972. Tot aan zijn pensionering in 1999 werkte Tjakko daar als chef van een afdeling voor onderzoek naar contaminanten in voedingsmiddelen, vooral melk, binnen de Afdeling voor Kwaliteitsgarantie. Gedurende twee decennia nam hij deel aan het werk van de *Codex Committee on Pesticide Residues* en aan dat van enkele andere internationale organisaties.

Al vroeg ontwikkelde hij belangstelling voor de chemie van paddenstoelen en dat leidde uiteindelijk tot de publicatie van vele artikelen over paddenstoelenvergiften en over de bio-accumulatie van arseen, selenium en andere potentieel giftige sporenelementen in paddenstoelen (zie Tabel 1). Toen hij in het begin van de jaren 80 bezig was met het bestuderen van triptofaan derivaten, trof hij in enkele paddenstoelen de tryptaminen bufotenine, psilocine en psilocybine aan. Dit maakte hem nieuwsgierig naar psychoactieve zwammen en spoorde hem aan om de aanwezigheid van tryptaminen na te gaan in blauwende soorten behorend tot de toen nog niet op deze stoffen onderzochte geslachten *Inocybe* (vezelkop) en *Pluteus* (hertenzwam).

Tjakko publiceerde gedurende een halve eeuw vrijwel onafgebroken. Dit betrof wetenschappelijke en na zijn pensionering, vooral populairwetenschappelijke artikelen en ook wat teksten gewijd aan de belletristiek. Zijn allereerste publicatie verscheen in de zomer van 1959, in het *Algemeen Handelsblad* en luidde: "Over Japanse poëzie". Een van zijn laatste publicaties is "Frederik van Eeden, Zwitserland en de Zwitsers", in 2009 verschenen in Vol. 53 van de *Mededelingen van het Frederik van Eeden Genootschap*.

Zijn Nederlandstalige publicaties over paddenstoelen verschenen van 1965 tot 1998 in het Nederlandse driemaandelijks *Coolia* en van 1997 tot 2008 in drie Vlaamse tijdschriften: *AMK-Mededelingen* (= *Mededelingen van de Koninklijke Antwerpse Mycologische Kring*), *Sterbeeckia* (eveneens van de AMK) en *Sporen* (= *Nieuwsbrief van de Koninklijke Vlaamse Mycologische Vereniging*). In onze correspondentie liet Tjakko zich lovend uit over de vriendelijkheid van die Vlaamse redactieleden.

Door zijn wonen in Zwitserland, met drie verschillende taalgebieden en tijdens de vele voor werkgever Nestlé gemaakte internationale reizen, kwam hij tot de constatering dat de meeste mensen slechts één of twee talen goed lezen en andere talen het liefst mijden. Volgens hem worden Nederlandstalige tijdschriften buiten de Benelux amper ingezien en kijken de Engelstaligen nauwelijks om naar tijdschriften in het Frans en Duits. Vanaf de jaren 90 ging Tjakko er daarom steeds meer toe over om zijn populairwetenschappelijke artikelen in tijdschriften van verschillende taalgebieden te publiceren. Om slechts twee voorbeelden te noemen: zijn fraai geïllustreerde artikel over paddenstoelenprentbriefkaarten met erotische motieven verscheen in de periode 1999-2001 in het Duits (*Schweizerische Zeitschrift für Pilzkunde*), Engels (zowel *Australasian Mycologist* als het USA-tijdschrift *Mushroom, the Journal of Wild Mushrooming*, die tweede versie iets gewijzigd) en Frans (het Franse *Spécial Champignons Magazine*) en zijn artikel over de eetbare tropische reuzenridderzwam *Macrocybe titans* verscheen in de periode 2004-2005 in het Engels (*Mushroom, the Journal of Wild Mushrooming*), Frans (zowel het Waalse *AEMBA Le Bulletin* (van "Association Entrelavaise de Mycologie et de Botanique Appliquée") als het Zwitserse *Schw. Z. f. Pilzk. / Bull. Suisse Mycol.*) en Nederlands (*AMK Mededelingen*) en er verscheen ook nog een kort bericht over die soort in het Duits (*Der Tintling*).

Als veldmycoloog is Tjakko nooit aan de microscopie begonnen. Desondanks deed hij altijd zijn uiterste best om voor collecties de juiste naam te vinden. Hij bezat een grote stapel veldgidsen, zowel oude als nieuwe en bij twijfel stuurde hij gedroogd materiaal op naar specialisten in Duitsland (van 1998 tot 2010 correspondeerde hij met Hanns Kreisel), Zwitserland en Nederland.

Kort na Tjakko's pensionering hebben twee tijdschriften voor paddenstoelenamateurs hem een interview afgenomen, die allebei werden gepubliceerd in 2000: *Spécial Champignons Magazine* No 17: 14-15, en *Der Tintling (Die Pilzzeitung)* 6/2000: 279-283.

Tjakko is veel amateurmycologen ten dienste geweest door hun boeken in de tijdschriften te bespreken, overwegend positief. Personen die van een dergelijke promotie mochten profiteren zijn o.a. Arno Adelaars, Bart Buyck, Elio Schaechter, John Allen, Karin Montag, Paul Stamets (van diens boeken besprak Tjakko er maar liefst drie), René Flammer, Rob Chrispijn en Robert Sabatier.^(a) Met enkele van die schrijvers heeft hij ook vast wel een tijdlang gecorrespondeerd. Het schrijven van zó veel recensies vind ik een prestatie, want uit eigen ervaring weet ik dat auteurs een recensent zelden bedanken en die ook niet meedelen of de bespreking een verkoop-bevorderende uitwerking heeft gehad.

Over mijn eigen contact met Tjakko het volgende. Nieuwsgierig gemaakt door zijn bijdragen in *Coolia* schreef ik hem voor het eerst in april 1990. Op mijn toenmalige vraag of hij tijd en zin had om door mij in Brazilië gevonden paddenstoelen chemisch te onderzoeken, reageerde hij enthousiast en zo ontstond een intensieve correspondentie die nooit meer is onderbroken (zijn laatste postzending aan mij is gedateerd 22 juni 2020).

In tegenstelling tot wat zijn achternaam moge suggereren was Tjakko géén stijve Hollander. Al snel na aanvang van onze correspondentie introduceerde hij een muze om ons beiden bij het schrijven te inspireren en om zijn zendingen mee te illustreren. Járen later, toen het model wat ouder begon te worden, ging hij haar geleidelijk aan, maar nooit geheel, vervangen door een jeugdiger vrouwmens. Beide muzen hadden met elkaar gemeen dat ze zich door vaklui op natuurlijke wijze laten fotograferen, de eerste (Amanda Lear; geboren in 1946) doorgaans naakt, de tweede (Maria Mettral; geboren in 1959) netjes gekleed.

Tjakko is van begin af aan tegenover mij altijd bijzonder royaal geweest, zowel in raad als in daad. Hij heeft me coauteur gemaakt van drie artikelen over chemische aspecten van paddenstoelen uit mijn studieareaal: de Braziliaanse deelstaat Paraná. Omdat hij zelf leeft als *expat* wist hij bijzonder goed waar hij deze emigrant nu eens lekker mee kon verrassen. De ene keer stuurde hij me een Nederlands- of Engelstalige roman, de andere keer de *NRC-Handelsblad* cultuur katern. Dan weer ontving ik van hem een DVD met de televisieopname van geïnterviewde Nederlandse of Vlaamse schrijvers en vaak als toegift ook nog een reep chocolade van een beroemd Zwitsers merk, echter nooit Nestlé. Maar hij schonk me vooral veel artikelen over paddenstoelen, vaak hele afleveringen van het *Schweiz. Z. f. Pilzk.*, en soms zelfs een mycologisch boek, bijv. de twee prachtige gidsen van David Arora. Hij moet een kolossaal bedragen hebben uitgegeven aan de Zwitserse posterijen.

Wellicht het meest bijzondere cadeau wat ik van hem ontving was een exemplaar van *Brasilische Pilzblumen*, Alfred Möllers meesterlijke monografie over de door hem in het zuiden van Brazilië ontdekte stinkzwammen (*Phallales*). Dit zeldzame werk uit 1895 werd door Tjakko aangetroffen tijdens het uitoefenen van een van zijn liefhebberijen: het snuffelen op *brocanteries* naar boeken en oude ansichtkaarten (motieven van die laatste: paddenstoelen, Nederland, varkens, etc.). Als bibliofiel en gretig lezer moet hij thuis een enorme bibliotheek hebben opgebouwd. De volgende schrijvers bevonden zich onder zijn favorieten: Aldous Huxley, Ezra Pound, Frederik van Eeden, Louis-Ferdinand Céline, Marten Toonder, Philip K. Dick en Willem-Frederik Hermans.

Overigens is het amper toeval te noemen dat juist Tjakko voor mij dat zeldzame werk van Möller wist op te sporen. De phalloïde fungi hebben hem van begin af aan bekoord. Dit komt door de in die groep aanwezige felle kleuren en sterke geuren, van chemisch interessant oorsprong en... de bijzondere vormen. Ja, hier is beslist ook sprake van *nomen et omen*: de naam als voorteken van latere activiteit. Zijn prilste publicaties over zwammen gingen allebei over chemische aspecten van *Phallus impudicus* (*Coolia* 11: 40-42. 1965; *Coolia* 13: 20-22. 1966). Tjakko's achternaam is opgenomen in de website <<https://www.vernoeming.nl/vieze-achternamen>> maar maakt, als tegenwicht, ook deel uit van *Agaricus stijvei*, een mooie champignon die tot nu toe slechts bekend van twee, 2300 km uiteen gelegen vindplaatsen in Brazilië.

Twee artikelen over paddenstoelen (uit 1999 en 2018) publiceerde Tjakko als grap onder het pseudoniem Beowulf Glutzenbaum, een verwijzing naar je weet wel.

Tjakko schonk me een groot aantal van de door hem met liefde jaarlijks samengestelde albums "Mycologische waarnemingen", van 1965 tot 2008 bijgehouden en waarin hij naast notities over en kleurenfoto's van zijn eigen paddenstoelvondsten ook met paddenstoelen verband houdende krantenartikelen plakte die hem hadden aangesproken. Bij het doorbladeren en -lezen van die albums is duidelijk hoe veel plezier hij beleefde aan dat plakwerk. De Cedergrondbekerzwam (*Geopora sumneriana*) is een voorjaarspaddenstoel die hij talloze malen fotografeerde, doorgaans op met ceders opgesierde Zwitserse kerkhoven. Ook

fotografeerde hij veelvuldig de door hem op de weekmarkten in Lausanne en Vevey aangetroffen eetbare paddenstoelen. Zijn favoriete marktkraam betrof dat van zijn vriend Jean-François Casteu, in Vevey, die doorgaans ook veel zelf in het wild verzamelde paddenstoelen in de uitstalling had.

Ik heb Tjakko nooit persoonlijk ontmoet, maar hem desondanks bijzonder goed leren kennen, niet alleen door zijn vrijwel wekelijkse korte berichtgeving, maar ook via zijn ongepubliceerde dagboek, waarvan hij me grote delen toestuurde van de periodes 1976-78 en 1985-2003.

Uit die dagboekdelen heb ik kunnen opmaken dat leidinggevend werk bij een gigant als Nestlé geen sinecure is en vaak frustrerend. Tijdens zijn loopbaan aldaar heeft hij nogal wat antidepressiva geslikt. Ook had hij regelmatig last van reuma. Overigens bracht hij in onze correspondentie het onderwerp gezondheid maar zelden ter sprake. Dat veranderde in 2013, want vanaf toen hebben de Zwitserse artsen hem bijna niet meer losgelaten. Voortdurend moesten dure onderzoeken worden gedaan, opdat juiste diagnoses konden worden gesteld. Pas in april 2019 kwam men tot een conclusie: reeds uitgezaaide kanker in de dikke darm. Op 2 juli 2020 is hij gestorven.

Tjakko was de beste en trouwste correspondentievriend die ik ooit heb gehad. Wat zal het contact met hem worden gemist!

Ik wens zijn vrouw Gerda, zoon Sanne, schoondochter Sarah en de kleinkinderen Theo, Clélia en Niels, en ook Tjakko's broers Koen en Nico-Jan, heel veel sterkte.

^(a) Een speciaal geval was de Braziliaanse microbiologe Maria-Angela Amazonas, omdat zij geen amateurmycoloog is. Tjakko verschaftte haar co-auteurschap van een aantal artikelen over chemische aspecten van door mij gevonden en door Maria-Angela naar Tjakko verzonden materiaal van de eetbare paddenstoelen *Agaricus subrufescens* en *Macrocybe titans*. Tjakko publiceerde die artikelen in drie tot vier talen, wat heeft bijgedragen tot haar professionele status.

Tabel 1. Paddenstoelengroepen en onderwerpen in de mycologische publicaties van Tjakko Stijve.

Onderwerpen en groepen		Jaar van publicatie	Taal van publicatie ⁽¹⁾				
			Engels	Nederlands	Frans	Duits	Italiaans
analytische methoden	'high performance' dunnelaag chromatografie	1981	46				
chemische substanties aangetroffen in al dan niet eetbare paddenstoelen	pesticide residuen in op stro gekweekte paddenstoelen	1995			93		
	giftige substanties in sporen	2006	202				
	potentieel giftige elementen	1980		45			
	zeldzame elementen	2001	158				
	minder algemene metalen	2002	158; 167				
	zware metalen	1995; 2000; 2004; 2007-2008	85; 88; X		92; 144; 182; 199; 214		
	arseen (As)	1990; 1995; 1997; 2000-2001	80; 83; 95; 103; 104	96	129; 144; 145; 153		
	bromide (NaBr) – inorganisch	1984; 1998	56; 106		110		
	caesium (Cs)	1967; 1990; 1994; 2008	82	11; 89	208		
	blauwzuur (HCN)	1999	118				
	kalium (K)	1996-1997		102	97		
	selenium (Se) + kwik (Hg)	1974	25; 26				
ureum (CON ₂ H ₄)	1988				76		
amanitoxinen -bevattende paddenstoelen		1980	36; 37				
muscarine en muscimol -bevattende paddenstoelen muscimol		1982; 2018	X	49			
psychoactieve paddenstoelen	algemeen		94		169		
	aanwezigheid psilocybine en andere tryptaminen	1988; 1995	61; 62; 70; 74		67		
	soorten van de Braziliaanse deelstaat Paraná	1993	87				
	psychoactieve boleet in China	1997	101				
	<i>Inocybe haemacta</i>	1999	120	X (ongepubliceerd)			120
	<i>Panaeolus (Copelandia) cyanescens</i>	1992	84				

	<i>Psilocybe semilanceata</i>	1984		54		
Agaricus spp.	<i>Agaricus aridicola</i> Geml et al. (sinon. <i>Gyrophragmium dunalii</i>) + <i>Agaricus</i> sect. <i>Arvenses</i>	2001			164	
	<i>Agaricus bisporus</i>	1998	66			
	<i>Agaricus geesterani</i>	2001		147		
	<i>Agaricus subrufescens</i> (sinon. <i>A. brasiliensis</i> , <i>A. blazei</i> ss. Heinemann)	2001-2002	171; 173; 176; 192		163	165
	<i>Agaricus</i> spp. (+ <i>Pleurotus</i>): aan- of afwezigheid agaritine	2000	133			
	aanwezigheid zware metalen	1976	30			
<i>Albatrellus</i> spp.	gehalte selenium (Se)	1998	115			
<i>Amanita</i> spp.	<i>Amanita citrina</i>	1979	40			
	<i>Amanita phalloides</i>	1979	42			
	<i>Amanita regalis</i> (<i>A. muscaria</i> var. <i>regalis</i>)	2000; 2004	190	139		190
	<i>Amanita verna</i>	1979	39			
<i>Armillaria ostoyae</i>	Europa's grootste paddenstoel	2000	136			
boleten	<i>Boletis edulis</i>	1967; 1998		12; 111		
	door Victor Hugo afgebeelde soort	2002		162		
<i>Clitocybe amoenolens</i>	giftige soort	2001	156	155	146	
<i>Inonotus hispidus</i>		1999			125	
<i>Laccaria amethystina</i>		2011			X	
<i>Langermannia gigantea</i>		1960; 2007	205	2	206	
<i>Macrocybe titans</i>	eetbare tropische soort	2004-2005	193	185	187; 194; 200	181
mixomyceten	<i>Fuligo septica</i>	1999; 2001; 2004	119	123	189	152
<i>Panaeolus</i> spp.	<i>Panaeolus (Panaeolina) foenicicii</i>	1984	57			
	<i>Panaeolus</i> spp.	1985		60		
	<i>Panaeoloideae</i> : mangaan en ijzer	1994	91			
Pezizales spp.	<i>Geopora sumneriana</i>	2002-2005	198	172	174	
	<i>Gyromitra esculenta</i>	1976; 1978	38	29		
	<i>Sarcosphaera coronaria</i>	2007-2009		219	217	
<i>Phaeolepiota aurea</i>		2001-2002	166		157	
<i>Phallales</i> spp.	<i>Clathrus ruber</i>	1994; 1997; 2005	100	90	196	
	<i>Phallus impudicus</i>	1965; 1966		8; 9		
	geurstoffen	1998-1999	105		122	116
paddenstoelen als voedsel	nieuwe soorten op de markt	1990 1999-2000	81 154	131		
persoonlijke - inventarisaties van in het wild voorkomende paddenstoelen	Vevey + Montreux	1972		19		
	Vevey + La Tour de Peilz	1999-2001; 2004		124; 184	135; 150	
paddenstoelen in kunst en onderwijs	schilderkunst				178	
	Art Nouvea stijl		179=191			
	prentbriefkaarten met erotische motieven	1999-2001	121; 151		134	138
	prentbriefkaarten met gelukswensen	2013			X	
	filatelie	1998; 2000			134	
	museum MYCORAMA	2003-2004; 2008	136; 175; 183; 186	216	215	
recensies	Adelaars, A. 1998. <i>Alles over paddo's</i> .	1998		112		
	Allen, J.W. CD-Rom gewijd aan de pioniers op paddenstoelengebied	2002			170	
	Amann, J. 1925. <i>Mes chasses aux champignons</i> .	2000		114	142	
	Blijspel van Frederik van Eeden. 1881. <i>De paddenstoel of de gevaarlijke hartstocht</i> .	2005		195		
	Buyck, B. et al. 1999. <i>Les champignons du Marché</i> .	2000		141		
	Chrispijn, R. 1999. <i>Champignons in de Jordaan</i> .	2000		127		

Flammer, R. & E. Horak. 2003. <i>Giftpilze - Pilzgifte.</i>	2004				177	
Jacob, I. et al. 2006. <i>Allons aux champignons.</i>	2007	207	204			
Keith, M.R. <i>Let's grow mushrooms.</i> DVD.	2008		211			
Keith, M.R. <i>Mushrooms on video.</i> DVD.	2008	212				
Letcher, A. 2006. <i>SHROOM, a cultural history of the magic mushroom.</i>	2007		X			
Montag, K. 1999. <i>Tödliche Pilze.</i>	1999		140	130		
Montag, K. 2008. <i>PILZ-ART, Kochvergnügen mit Pilzen.</i>	2008	213	210	209		
Morin, J-H. & P. 1997. <i>Campagnols et champignons.</i>	1998	113				
Rödel, P. 2005. <i>Le livre du cèpe.</i>	2006		201			
Sabatier, R. 1995. <i>Le livre des champignons.</i>	2000	137				
Schaechter, E. 1997. <i>In the company of mushrooms.</i>	1998		107			
Stamets, P. 1996. <i>Psilocybin mushrooms of the world.</i>	1996-1999	99		98	108; 117	
Stamets, P. 1997. <i>Growing gourmet and medicinal mushrooms.</i>	2000-2001	149	109; 149			
Stamets, P. 2005. <i>Mycelium running.</i>	2006		203			
Suter, M. 2000. <i>Die dunkle Seite des Mondes.</i>	2000		148			
Tassy, G. 2000. <i>L'ABC des champignons.</i>	2000		132			
Thijsse, J.P. 1929. <i>Paddenstoelen.</i>	2005		197			
Umlauf-Lamatsch & H. Lang. 1999. <i>Hannerl in der Pilzstadt.</i>	2000	128				
Waldvogel, F. et al. 2001. <i>Pilze, Champignons, Fungi. Vol. I.</i>	2001; 2004	159	161		160	
Totaal aantal mycologische publicaties: 172		72	46	42	10	2

⁽¹⁾ De nummering (t/m 219) volgt Tjakko's chronologische totaallijst van publicaties (waaronder ook niet-mycologische). Belangstellenden kunnen die lijst bij mij opvragen (e-mail: a.de.meijer@gmail.com).